

Diakonia muuttuu ja muuttaa yhteiskuntaa

Yhteiskunnalliset murrokset ja kriisiajat herättävät pohtimaan yhteisöjen resilienssiä ja kriisinkestävyyttä. Evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyö on globaalien kriisien aikana käynyt läpi omaa itsemäärittelyään, kun siihen samalla on kohdistunut merkittävästi odotuksia ja paineita kohdata entistä kompleksisempia ongelmia ja vastata ihmisten lisääntyviin tarpeisiin. Äskettäin julkaistussa kirkon nelivuotiskertomuksessa *Kirkko epävarmuuksien ajassa* (Salomäki ym., 2024) yhtenä erityisteemana oli kirkon rooli yhteiskunnallisena toimijana ja vaikuttajana.

Nelivuotiskertomuksessa totesin, että työskentely niin koronaviruspandemian kuin Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan aiheuttamissa poikkeusoloissa on testannut kirkon kykyä auttaa ja kohdata ihmisiä äärimmäisen haastavissakin tilanteissa. Kriisiaikojen toiminta ohjaa myös pohtimaan sitä, miten normaaliolojen pysyvät rakenteet ja toimintamallit parhaiten tukisivat poikkeuksellisissa olosuhteissa toimimista. Kirkko on yhteiskunnallinen vaikuttaja niin uskontoasiantuntijana kuin kriisinkestävyyden tukijana, mutta myös arvovaikuttaja yhteiskunnallisessa keskustelussa ja poliittisilla areenoilla. (Salminen, 2024, 229–230.)

Diakoniatyön painopiste on kohtaamisessa

Diakoniatyö rakentuu perusolemukseltaan ihmisten kohtaamiselle ja yhteistyöverkostoissa toimimiselle. Yhteiskunnallista vaikuttamista voidaan pitää diakoniassa nousevana ulottuvuutena, joka toteutuu esimerkiksi kansalaisvai-

kuttamisena paikallisverkostoissa tai sote-toimijoiden kanssa tehtävässä yhteistyössä. Diakonien itsemäärittelyssä vaikuttamistoiminta on kasvava painopistealue (Huhanantti & Wallenius, 2022). Myös diakonian tutkimuksessa korostetaan laajasti ymmärrettyä diakoniaa, joka ei toteudu pelkästään kristillisen kirkon kontekstissa. Tällöin diakonia voidaan laajimmillaan ymmärtää kaikkena sinä hyvänä, jota ihmiset tekevät toisilleen. (Ojalampi, 2024, 57.)

Diakoniatyön pääpaino on ihmisten henkilökohtaisessa kohtaamisessa, minkä osoittaa myös eri toimintojen osallistujamäärien tarkastelu vuositasona. Edelleen selkeästi suurimmasta osasta kirkon toteuttamia yksilökohtaisia vastaa diakonian toimiala. Toinen keskeinen diakonian painopistealue eli ruoka-apu näyttää vuosien 2021–2023 kävijätilastoissa hitaita koronapandemiasta normaalitilanteeseen siirtymisen merkkejä. (Salminen, 2024, 233–234.)

Venäjän täysimittainen hyökkäys Ukrainaanki keväällä 2022 ja äkillisesti muuttunut pakolaistilanne mittautti avustusorganisaatioiden toimintavalmiuden. Seurakuntien diakoniatyössä oli useimmiten valmiit rakenteet ja toimintamallit pakolaisten kanssa tehtävään työhön. Ukrainalaisia auttaneille seurakunnille vuoden 2022 lopulla tehdyn kyselyn perusteella eniten auttamistyöhön osallistuivatkin diakoniatyöntekijät (90 %:ssa seurakunnista). Lisäksi kolmessa neljästä seurakunnasta työhön osallistuivat vapaaehtoiset, jotka esimerkiksi hoitivat avustusten jakelua ja toimivat kuljettajina, kotimajoittajina tai tulkkeina. (Salminen, 2024, 237.)

Ukrainalaisia auttaneissa seurakunnissa oli yleensä melko paljon kokemusta maahanmuuttajatyöstä. Toisaalta lähes viidennes seurakunnista kertoi käynnisteensä maahanmuuttajatyön vasta ukrainalaisten pakolaisten tulon myötä. Seurakuntien ukrainalaisten parissa tekemä työ toi myös esiin sen, että auttamistyö ei ole vain yksisuuntaista. On tärkeää, että autettavat saavat mahdollisuuden omaan toimijuuteen. Ukrainalaiset esimerkiksi olivat aloitteellisia toimimaan itse vapaaehtoisina avustustoiminnassa, järjestämään vapaa-ajan toimintaa ja myös työllistymään seurakuntiin. Sama huomio pätee moniin muihinkin maahanmuuttajaryhmiin. (Siirto ym., 2023.)

Hyvinvointialueet ja seurakuntien diakonia

Laaja-alainen ja moniammatillinen yhteistyö luonnehtii diakoniatyötä sekä tarkasteltaessa työn itsensä luonnetta että diakonian yhteistyötä ja kumppa-

nuuksia julkisen sektorin ja järjestötoimijoiden kanssa. Sote-uudistus ja uusien hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyminen vuoden 2023 alusta liäsivät ennestään kumppanuuksien merkitystä. On hyvin todennäköistä, että uudessa sote-mallissa seurakuntien asiantuntijarooli nousee olennaisesti keskeisempään asemaan, kun palveluntuottajien yhteistyöverkostoja on väistämättä vahvistettava niukkenevien resurssien aikana. (Salminen, 2024, 243.)

Päivitetystä laissa seurakunnat ja muut uskonnolliset yhteisöt tunnistetaan hyvinvointialueiden kumppanina sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisessä yleishyödyllisten toimijoiden ja yritysten rinnalla. Kunnat, seurakunnat ja hyvinvointialueet hahmottavat yhteiseksi tehtäväkseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen. Seurakunnat ovat läsnä ihmisten arjessa ja eri elämäntilanteissa, ja tämä rooli korostuu erityisesti kriisitilanteissa. (Kunnat ja hyvinvointialueet, 2023, 46.)

Nykyisessä sote-mallissa kirkon palvelu- ja asiantuntijarooli odotettavasti korostuu. Seurakuntien ja julkisen sektorin toimijoiden välinen yhteistyö varmasti tiivistyy, mutta odotettavissa on myös paineita tehdä tätä yhteistyötä organisoidummin. Sopimus pohjainen yhteistyö esimerkiksi perheneuvonnan puolella on osoittautunut toimivaksi, ja samaa toimintamallia seurakuntien lienee syytä vahvistaa myös diakoniassa ja kasvatustyössä.

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja diakoninen kirkko

Kirkon yhteiskunnallisen vaikuttamisen hyväksyttävyyttä nojaa monien kansalaisten ja seurakuntalaisten katsantokannasta diakoniatyön näkökulmaan. Yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevien tukeminen ja marginalisoitujen ihmisarvon vahvistaminen ovat sitä toimintaa, jota kirkolta eniten toivotaan. Diakonisen kirkon perusmäärittelyssä todetaan, että diakoninen kirkko ”tunnistaa yhteiskunnallisia epäkohtia, välittää tietoa niistä yhteiskunnallisille päättäjille ja edistää yhdessä muiden toimijoiden kanssa hyvinvointia” (Diakonia avaa kirkon ovia, 2023).

Nelivuotiskertomuksen keskeisessä *Gallup Ecclesiastica* -kyselytutkimuksessa suomalaisilta tiedusteltiin kirkon eri toimintojen merkitystä. Vastausten analyysissä hahmottui neljä arvo-orientaatiota, joista kirkon yhteiskunnallista tehtävää painottava orientaatio oli yleisin. Kyseiselle ulottuvuudelle sijoittuivat köyhyyden vähentäminen ja heikompiosaiten auttaminen sekä ympäristöä, globaalia oikeudenmukaisuutta ja vähemmistöjen puolustamista pai-

nottavat tehtävät. Tämä osoittaa, että kirkolta odotettava yhteiskunnallinen vaikuttaminen mielletään laajaksi kokonaisuudeksi, eivätkä eri yhteiskunnalliset teemat näyttäytyä suomalaisten tai kirkon jäsenten näkökulmasta toisilleen vaihtoehtoisina. Kirkon työntekijöiden ja seurakuntien luottamushenkilöiden vastauksissa tosin yhteiskunnallinen vaikuttaminen oli jännitteisessä suhteessa kirkon perinteiseen julistamiseen. (Ketola, 2024, 107–109.)

Kirkko voi evankeliumiin perustuvan tehtävänsä nojalla olla progressiivinen ja muutokseen pyrkivä voima yhteiskunnassa. Kirkon haasteena tässä tehtävässä on siihen kohdistuvien odotusten moniäänisyys ja paikoitellen sisäinen ristiriitaisuus, mikä vaikeuttaa yhteiskunnallisena muutosvoimana toimimista. Kirkon yhteiskunnallista vaikuttamista pidetään väestössä ja jäsenistössä tärkeänä, mutta yhteiskunnallinen arvo-orientaatio on toisaalta hyvin etäällä esimerkiksi julistamisen ja yhteisönrakentamisen orientaatioista. Tämä polarisaatio luo jännitteitä ja haasteita perustehtävänkin toteuttamiselle. (Salminen, 2024, 251.)

Diakoninen auttamistyö, yhdenvertaisuuden edistäminen tai ympäristön- suojelelun vahvistaminen ovat tehtäviä, jotka on helppo liittää osaksi kirkon perustehtävää. Olisi kuitenkin tärkeää kiinnittää samalla huomio siihen, miten tehtävää toteutetaan. Parhaimmillaan kirkko voi toiminnallaan purkaa valta-asetelmia sekä auttajan ja autettavan rooleja ja ohjata katseen lähimmäisiin, marginalisoituihin ja luontoon eikä kirkkoon itseensä. Tällainen diakoninen kirkko on myös yhteiskuntaa muuttava kirkko.

Lähteet

- Diakonia avaa kirkon ovia (2023). *Diakonia avaa kirkon ovia*. Kirkkohallitus. https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/11/DIAKONIA_avaa_kirkon_ovia_julkaisu_saavutettava.pdf – Viitattu 4.6.2024.
- Huhanantti, S. & Wallenius, V. (2022). *Diakonia. Nyt: Näkökulmia vaikuttavaan auttamistyöhön*. Helsinki: Kirjapaja.
- Ketola, K. (2024). Kirkolliset arvo-orientaatiot. – H. Salomäki, K. Ketola, J. Komulainen, V. Salminen, & J. Sohlberg, *Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020–2023*. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus, 98–119.
- Kunnat ja hyvinvointialueet (2023). *Kunnat ja hyvinvointialueet: Merkityksellistä yhteistyötä seurakuntien kanssa*. Helsinki: Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2023/2228-kunnat-ja-hyvinvointialueet-merkityksellista-yhteistyota-seurakuntien-kanssa> – Viitattu 4.6.2024.

- Ojalampi, J. (2024). Diakonian tutkimuksen aikakauskirjan 20-vuotinen taival: Näkökulmia perustuen entisten päätoimittajien haastatteluihin. *Diakonian tutkimus* 1, 54–62. <https://doi.org/10.37448/dt.145677>
- Salminen, V. (2024). Diakonia ja yhteiskuntavastuu. – H. Salomäki, K. Ketola, J. Komulainen, V. Salminen & J. Sohlberg, *Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020–2023*. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus, 229–251.
- Salomäki, H. & Ketola, K. & Komulainen, J. & Salminen, V. & Sohlberg, J. (2024). *Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020–2023*. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 147. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus.
- Siirto, U., Salminen, V., & Kakkonen, O. (2023). *Seurakunnat ukrainalaisten pakolaisten tukena*. Ajankohtaisraportti 3/2023. Kirkon tutkimus ja koulutus. <https://evl.fi/documents/1327140/0/Ajankohtaisraportteja-3-2023+Seurakunnat+ukrainalaisten+pakolaisten+tukena.pdf/005fd409-d215-86b4-b83a-b1c-ce4814b89?t=1683643605319> – Viitattu 4.6.2024.